

Ecologische relaties tussen Nationale Park De Hoge Veluwe en Vliegveld Deelen.

Prof. dr. J. Sevink, ing. B. Boers, mw. dr. G. Sanders, dr. C. van de Bund

Hoenderloo, 21 februari 2006

1. Inleiding

In deze notitie wordt een overzicht gegeven van de ecologische relaties tussen het Nationale Park de Hoge Veluwe (NPHV) en het Vliegveld Deelen, in vervolg op het overleg tussen de Provincie Gelderland en het NPHV over het mogelijke toekomstige beheer en eigendom van het Vliegveld Deelen. Tijdens dit overleg is door het NPHV aangegeven, dat het NPHV en het Vliegveld Deelen niet kunnen worden gezien als in ecologische zin geheel zelfstandige gebieden, als ook dat door de Provincie nagestreefde veranderingen in het beheer van het Vliegveld Deelen als geheel, dan wel delen daarvan, ingrijpende gevolgen zullen hebben voor meerdere diergroepen. Het betreft de invoering van graasbeheer en grootschalige omvorming in graasweide. In deze notitie worden de gevolgen besproken waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen:

- a) Effecten van de door de Provincie nagestreefde veranderingen in huidig grondgebruik van het Vliegveld Deelen op daar aanwezige specifieke diergroepen en dieren.
- b) Effecten van die veranderingen op specifieke diergroepen en dieren van het NPHV en totale gebied (NPHV en aangrenzende delen van de Veluwe, tot en met Nederland als geheel).

2. Huidige fauna Vliegveld Deelen

Binnen het gebied van het Vliegveld Deelen kunnen een drietal terreintypen en bijbehorende dieren onderscheiden worden. De informatie is zowel afkomstig van de vele bestaande rapportages over het Vliegveld Deelen, als van de flora en faunawerkgroepen van het NPHV.

- Heischrale graslanden. Deze nemen een belangrijke plaats in en kunnen worden beschreven als zeer schraal en bloemrijk. Tevens plaatselijk relatief mineraalrijk door puin/beton etc. maar ook zeer droog. Veel nectar producerende planten, in het bijzonder distels. Zeer insectenrijk en daardoor aantrekkelijk voor insecteneters (vogels). Tevens veel reptielen, in het bijzonder hagedissen.

Belangrijke dieren en diergroepen van deze heischrale graslanden zijn: paapje en tapuit (vogels); sprinkhanen (i.h.b. blauwvleugelsprinkhaan) en krekels(veldkrekels), vele soorten bijzondere vlinders, waaronder bos-, duin- en grote parelmoervlinder, aardbeivlinder, groentje, bruine vuurvlinder, etc. etc. Veel van de genoemde dieren zijn rode lijst soorten.

- Akkers. Het betreft relatief extensieve akkerbouw met een ruime vruchtwisseling (aardappels, bieten, granen, mais, etc.). De gewassen en op de akkers

voorkomende kleine knaagdieren vormen een bron van voedsel voor een aantal dieren.

Belangrijke dieren zijn: das (foerageergebied met burchten), reeen, roofvogels (veel muizen etc.) waaronder blauwe kiekendief, torenvalk, etc., fouragerende vogels (patrijs, kwartel, veldleeuwerik).

- Droge heide. Er zijn enkele kleine droge heideveldjes waarin echter belangrijke dieren/diersoorten voorkomen: geelgors, roodborsttapuit, hagedissen en slangen.

3. Effecten van invoering van graasbeheer/omvorming naar graasweide op de fauna van Vliegveld Deelen

Uitgangspunt voor de beoordeling van de effecten is dat de begrazing plaatsvindt als in het gebied waaraan het vliegveld Deelen beheersmatig zou worden toegevoegd, te weten het complex Deelerwoud-Nationale Park Veluwezoom. Dit door het mogelijk maken van een vrije uitwisseling van grof wild en grote hoefdieren. Het toekomstbeeld is dan ook dat van het aangrenzende deel van het Deelerwoud en Imbos, met een relatief hoge graasdruk.

Een dergelijke begrazing leidt op termijn tot het ontstaan van open parkachtig landschap met een lage korte vegetatie, die wordt gedomineerd door grassen met hier en daar open zand. Struikheide zal – indien voorkomend – op zijn hoogst lage bedekkingspercentages vertonen. Het aandeel kruiden zal zeer aanzienlijk teruglopen en het bloemrijke heischrale grasland zal verdwijnen. Bosverjonging beperkt zich vrijwel geheel tot naaldbomen (Grove den). Dit geldt in het bijzonder voor het gebied van het Vliegveld Deelen waar toch al weinig bos voorkomt en zaailingen van loofbomen weggevreten zullen worden.

Referentiebeelden voor deze ontwikkeling worden gevonden in de reeds langjarig begraaide delen van het Nationale Park de Veluwezoom (Imbos). Ten aanzien van het voorkomen van belangrijke diergroepen in een dergelijk terrein kan o.a. verwezen worden naar rapporten van de Provincie Gelderland over vlinders (van Swaay, 1998), sprinkhanen en krekels (Reemer en Kalkman, 1998) en prioritaire reptielen en amfibieën in Gelderland (Creemers, 1998). In deze rapporten wordt een gedetailleerd beeld gegeven van het voorkomen van genoemde diersoorten in de zuidelijke Veluwe, met inbegrip van het Nationale Park de Veluwezoom.

De volgende conclusies kunnen getrokken worden: Omzetting van het huidige landgebruik van vliegveld Deelen naar graasweide zal tot een sterke achteruitgang of zelfs volledig verdwijnen van vrijwel alle huidige kenmerkende diersoorten leiden, waaronder vele bedreigde soorten (rode lijst soorten). Het betreft in het bijzonder de reptielen en insecten, en afgeleid van deze insecten, insectenetende vogels. Een belangrijke oorzaak voor het verdwijnen van insecten is het verdwijnen van bloemrijke vegetaties, alsook van vele waardplanten zoals hondsviooltje en ganzeriksoorten. Ook de das, nu in forse aantallen voorkomend, zal sterk achteruitgaan door het verdwijnen van de akkers en het daarin voorkomende voedsel (regenwormen en engerlingen!).

4. Effecten op specifieke diergroepen en dieren van het NPHV en totale gebied (NPHV en aangrenzende delen van de Veluwe, tot en met Nederland als geheel).

De relaties tussen het NPHV en het vliegveld liggen op 2 niveaus. Ten eerste op het niveau van dieren, waarvan het leefgebied het NPHV overstijgt en het vliegveld Deelen en eventueel andere aangrenzende gebieden deel uit maken. Ten tweede betreft het populaties, waarvan de stabiliteit c.q. voortbestaan mede bepaald wordt door de omvang c.q. aanwezigheid van populaties in het gebied vliegveld Deelen. In dit tweede geval gaat het om versnippering, genetische isolatie en minimale omvang van levensvatbare populaties. Dit laatste wordt kortweg samengevat als 'populaties'.

4.1. NPHV overstijgend leefgebied.

De meest saillante voorbeelden van dergelijke dieren zijn de das, het korhoen, de patrijs en de kwartel, en roofvogels als slangenarend en kiekendieven.

- Voor de das is een groot leefgebied nodig met akkerbouw in verband met de beschikbaarheid van voedsel (regenwormen, muizen, mestkevers en engerlingen van rozenkever, meikever en junikever). De nodige akkers worden vooral gevonden in Vliegveld Deelen.
- Voor het korhoen geldt dat een akkerbouwgebied in de nabijheid van een groot natuurterrein aanwezig moet zijn, bij voorkeur extensieve akkerbouw met laag of geen gebruik van insecticiden en geen drijfmest van pluimveebedrijven. Het zijn vogels van de grensgebieden tussen landbouw en natuurgebied. De akkers bieden voedsel en dekking. Dit geldt overigens ook voor patrijs en kwartel. Wil herintroductie van korhoen slagen, dan zal een gebied van voldoende omvang (groter dan het NPHV alleen in verband met levensvatbaarheid populatie) en met de genoemde karakteristieken aanwezig moeten zijn.
- De genoemde roofvogels zijn vrijwel jaarlijks waargenomen, maar komen tot dusverre niet tot broeden. Vanuit de optredende klimaatsverandering, is opschuiven van broedgebieden naar Nederland, met name voor de slangenarend, te verwachten. Voor dergelijke broedende vogels is een optimaal fourageergebied gewenst, d.w.z. een bij voorkeur hoge dichtheid van prooidieren en een zo mogelijk aaneengesloten gebied. De huidige combinatie van NPHV en Deelen vormt een dergelijk gebied, waarbinnen zowel omvang van areaal en prooidichtheid zullen afnemen bij omzetting van Deelen naar graasbeheer.

4.2 Populaties

Op populatieniveau zien wij de volgende te verwachten effecten:

- **Vlinders.**
Zoals o.m. blijkt uit het rapport van van Swaay (1998) vormt het NPHV het brongebied van een groot aantal populaties van min of meer zeldzame vlindersoorten. Citaat uit dit rapport: 'De veranderingen die het Nationaal Park de Hoge Veluwe wil doorvoeren aangaande het wildbeheer (sic, niet het Park, maar de Provincie en andere beleidsinstanties!) moeten kritisch getoetst worden op de gevolgen voor de vlinderfauna. Dit terrein is momenteel het belangrijkste heideterrein voor dagvlinders in Nederland en vermoedelijk tevens van een groot deel van Noordwest Europa'. Voor een aantal van deze soorten geldt, dat de

omvang van de populaties mede bepaald wordt door de aanwezigheid van deelpopulaties in het gebied van vliegveld Deelen. Als voorbeelden mogen dienen de parelmoervlinders en de aardbeivlinder.

- De populaties grote parelmoervlinder en duinparelmoervlinder vormen de enige binnenlandse populaties (rode lijstsoorten) en deze zitten aan de ondergrens van de noodzakelijke omvang van levensvatbare populaties. De duinparelmoervlinder is in dit opzicht het meest bedreigd. Zou Vliegveld Deelen wegvallen als biotoop, dan zal dit het voortbestaan van deze populaties ernstig in gevaar brengen.
 - Voor de bosparelmoervlinder – eveneens zeldzaam in Nederland – geldt hetzelfde: een behoorlijke populatie, maar fouragerend in Deelen en deel uitmakend van één populatie.
 - De aardbeivlinder is een rode lijst soort, die als één zeer kleine populatie voorkomt, juist in het zuidoosten van het NPHV en aangrenzend deel van het vliegveld.
- **Krekels en sprinkhanen.**
Alhoewel minder onderzocht lijkt ook voor de krekels en sprinkhanen een vergelijkbare situatie te gelden. In ieder geval voor de veldkrekel is duidelijk dat de populatie in omvang zeer beperkt en versnipperd is. Ook deze krekel zit tegen het vliegveld Deelen en zal ernstig bedreigd worden door veranderd beheer van dit vliegveld (zie ook rapport Reemer en Kalkman, 1998).
- **Das**
De dassenpopulatie zal zonder meer sterk teruglopen en vanuit genetisch oogpunt waarschijnlijk in problemen komen. De populatie kan teruglopen tot waarschijnlijk een veertigtal individuen, nu met vliegveld inbegrepen ingeschat op ca. 80.

Van een groot aantal dieren is (nog) niet bekend hoe groot de populatie is en in hoeverre de areaalgrootte van belang is voor het voortbestaan van de populatie. Voorbeelden hiervan zijn kerk- en ransuilen, waarvan wel degelijk verwacht mag worden dat reductie van de huidige habitat problemen zal opleveren. Overigens wordt de krimp van populaties, als gevolg van fragmentatie van habitats en terugvallen van populaties tot beneden de ondergrens voor levensvatbare populaties, algemeen als een van de belangrijke oorzaken van uiteindelijk verlies van biodiversiteit gezien. Grote voorzichtigheid is dan ook geboden met een dergelijke reductie van arealen. Dit wordt mede ingegeven door de negatieve effecten van de begrazing van het Nationale Park de Veluwezoom en de Planken Wambuis op de biodiversiteit van deze nabijgelegen gebieden (zie o.a. de genoemde rapporten van de Provincie Gelderland).

Literatuur:

- R.C.M. Creemers. Prioritaire reptielen en amfibieën in Gelderland. Rapport in opdracht van LNV-Directie Oost en Provincie Gelderland, 1998.
- M. Reemer en V.J. Kalkman. Sprinkhanen en krekels van de Rode Lijst in Gelderland. Rapport in opdracht van LNV-Directie Oost en Provincie Gelderland, 1998
- C. van Swaay. Vlinders van de Rode Lijst in Gelderland. Rapport in opdracht van LNV-Directie Oost en Provincie Gelderland, 1998.